

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՆՆԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԻԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՆՆԵՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ 24 ԱՊՐԻԼ 1871

ԹԻՒ 908

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Փարիզի համազգային ցաւալի կուրը դժբաղդաւ բար տակաւին կըշարունակուի : Թէպէտե յիշեալ մայրաքաղաքին ապստամբական կառավարութիւնը երթալով կըտկարանայ , բայց և այնպէս ենթադրելով իսկ թէ զինուորական յաջողութիւն և յաղթութիւն մի ձեռք բերէ , այս յաջողութիւնը առժամանակեայ է և ուրիշ վախճան մի չկրնար ունենալ բայց միայն երկընցնել արեւնահեղ մաքառումը : Երրորդ հարկայիք իրարու հետ իբրև թշնամի կըվարուին և զիբար կըսպանեն , որպէս թէ գերմանացւոց դէմկըկուտին :

Վերսայլ օրինաւոր կառավարութիւնը՝ որ խոհեմութիւն բանեցնելով կաշխատի միշտ արեւնահեղութիւնը չափաւորել կարելի եղածին չափ , Վերսայլի կառավարութիւնը , կըսեմք , որոշեց Փարիզի պաշարումը նորոգել , որպէսզի անոր ապստամբ բնակիչքը անօթութենէ նեղուելով զէնքը թողուէ և անձնատուր ըլլան :

Իրաց այս ծանր վիճակին մէջ , ուրոյ է թէ ապրտամբաց կողմանէ հաշտարար բանախօսութեանց փորձեր կըլլան , բայց առաջարկուած պայմանները մինչեցայսօր չենգտնուեցան : Վերսայլի կառավարութեան վասնզի տարօրինակ են և անընդունելի : Ահաւասիկ ապստամբաց առաջարկութիւնը :

Փարիզազատ քաղաք մի հրատարակուի և պարտաւոր չըլլայ հանդանակութիւն տալու վասն ամսական ցանցներին զորոց պաշտօնէին , եկամտից տեսչին և կրօնից պաշտօնէին : Փարիզ զատ զօրաբանակ մի ունենայ , զատ պիւճէ՝ այսինքն երկամական հաշիւ , զատ կարգաւորութիւն մի և մասնաւոր դաստիարակութիւն : Դարձեալ Փարիզ պարտաւոր ըլլայ զօրաբանակի բաժին մի տալ Վաղդիոյ՝ պատերազմի ժամանակ ինչպէս կընէին Միլիտարի քաղաքները , Վերսայլէ փարիզ իւր չորս կողմը համախմբէ իբրև արբանակ (մոլորակի) ամեն դաւաճական ազատ հասարակութիւնները , որոնք կըփափօքին դաշնակցի աւոր հետ և այլն :

Ի խօնի Սալէ-Բիլլէ-Լաբորայն ըսածին նայելով՝ ապստամբաց պատգամաւորութիւնը այսպիսի առաջարկութեամբ մի ներկայացնել է Վերսայլի մէջ գործադիր իշխանութեան նախապահին , ազգային ժողովոյն աջակողմեան երեսփոխանաց , ինչպէս նաև ձախակողմեան երեսփոխանաց մէկ մասին , սակայն ամենքն ալ պատասխաներ են թէ փարիզի բնակիչքը պարտաւոր են հասարակաց իրաւանց (տրուա քոմէսն) մէջ մնալ : այսինքն պարզապէս նկատել զփարիզ իբրև քաղաքապետութիւն մի (միւնիսիպալիթէ) , որ Վաղդիոյ ամենէն մեծ և ամենէն գեղեցիկ քաղաքապետութիւնն ըլլայ :

Այս տեղեկութիւններէն կըտեսնուի որ հաշտութիւնը անկարելի է և զինուց զօրութիւնը միայն կարող պիտի ըլլայ բարեկարգութիւնը հաստատել զբժքադր փարիզի մէջ , ուր ահուգողը , բռնութիւնը , յափշտակութիւնը և ուրիշ զանազան անկարգութիւնները և անօրէնութիւնները կըտիրեն առայժմ : որոց ապացոյց մի կրնայ համարուիլ ապստամբական կառավարութեան հետեւեալ վճիռը :

Վառապարութիւն (քոմիսն) փարիզի :
Վկասեալով թէ զաղդիական հասարակապետութեան սկզբանց առաջինը՝ ազատութիւնն է .
Վկասեալով թէ իշխմանաց ազատութիւնը առաջինն է ի մէջ ազատութեանց ,
Վկասեալով թէ կրօնից պիւճէն հակառակ է այս սկզբան , որովհետեւ հաւկ կըդնէ քաղաքացւոց վերայ ընդդէմ իրենց հաւատոյն , վերջապէս նկատելով թէ կղերք մասնակից եղաւ միապետութեան եղեռնազորութեանցը ընդդէմ ազատութեան , կըվճռէ

Յօդ. 1. Եկեղեցւոյն բոլորովին բաժնուած է ի տէրութենէն :

Յօդ. 2. Կրօնից պիւճէն՝ այսինքն եկեղեցականաց ամսական վարձատրութիւնը շնչուած է :

Յօդ. 3. Կրօնական միաբանութեանց շարժուն և անշարժ ստացուածքը՝ ազգային ստացուածք հրատարակուած են :

Յօդ. 4. Հարկաւոր եղած քննութիւններն անմիջապէս պիտի ըլլան այս ստացուածոց վերայ , անոնց ինչ ըլլալը իմանալու և ազգին յանձնելու համար :
Վարմանալի է , կըսէ զաղդիարէն լրագիր մի , որ այսպիսի վճիռ մը կըհանեն յանուն ազատութեան , զոր զաղդիական հասարակապետութեան առաջին սկզբունքը կըհամարին , բայց և այնպէս ընդդէմ այս նուիրական ազատութեան՝ բանտարկեալ կըպահեն Փարիզի արքայականութիւնը և Մատէլէն եկեղեցւոյն ժողովրդապետը :

Մոլտո-Վալաքիայի մէջ զրգուցութիւն և խռովութիւնը զժբաղդաբար կըշարունակուին ժողովրդեան մէկ մասին ձեռք , որոց նպատակը զբարձրաւ արող իշխանը՝ որ իրօնսիւյ թաղաւորական գերդաստանին մօտ ազգական է , իւր ամուսին ձգել և ուրիշ իշխան մը կարգել կամ հասարակապետութիւն հաստատել է : Ժողովրդեան խռովայող մաքը՝ որոց համալիր են շատ երեւելի անձինք , զաղդիացւոց համակրութիւն ցուցունելով ոչ սակաւ անարժան ընթացք ունեցան Պարէլի մէջ բնակող գերմանացւոց դէմ , յարձակեցան անոնց վերայ երբ զնորահաստատ հաշտութիւնը կըտեսնալմբէին , և զրեթէ քարակոծ ըրին զբնակարանը ուր այս հանդէսը կըկատարուէր : Բայց աւելի ցաւալին և վտանգաւորը այն է , որ ոստիկանութիւնը անարբեր և զրեթէ անդործ կընստէր երբ այս անարժան եղելութիւնները կըլլային : Այս դէպքերը՝ որոց մըրկածին հետեւութիւնները իւրաքանչիւրք կրնայ գուշակել , Արտիսիոյ տէրութեանց և մանաւանդ Վարձապոյն Վրան , Վերմանիոյ կայսերական կառավարութեան և Վէնայի դահլէճին ծանր ուշադրութիւնը դրաւած են : Վէնայի գերմանական գեսպանը ի Վերլին երթալով՝ Պիսմարք իշխանին հետ քանիմը անգամ տեսակցեցաւ և վերադարձաւ ի Վէնա : Կըհաւաստեն թէ Վերմանիան ամեն կերպիւ իւր գեսպանական ջանքը պիտի միաւորէ Աստիոյ կառավարութեան ի գործ դրած ջանիքը՝ առաջը առնելու համար փոթորիկին որուն փայլատակումները կըտեսնուին հեռաւոր հորիզոնին վերայ : Կըսուի թէ Վարձապոյն Վրան համաձայնութեամբ մեծ տէրութեանց , ամեն հարկաւոր միջոցները պատրաստած է զինու զօրութեամբ միջամուխ ըլլալու ի նպատակով մանախալի տիրող իշխանին՝ զիպուածի որ վախցուած խռովութիւնը տեղի ունենայ :

Վերմանական լրագիրները կըհրատարակեն Պալիէնայի տէրութեան արդարութեան պաշտօնէին մէկ նամակը՝ զոր թաղաւորին հրամանաւ գրած է Պամպէրկ քաղաքին արքայականութիւն , որուն իմաց կուտայ թէ կառավարութիւնը որոշած է որպէսզի թոյլ չտայ որ հրատարակուին Հոմի ժողովոյն վճիռները : Արդարութեան պաշտօնէին նամակը լի է զօրաւոր փաստերով և կապացոյցանէ զհակասութիւնը որ կըտեսնուի այս վճիռներուն և Պալիէնայի սահմանադրական իրաւանց մէջ , յառաջ կըբերէ նոյն վճիռներուն վտանգաւոր հետեւութիւնները և օրինաց հակառակ ըլլալը , ոչ միայն կրօնական այլև քաղաքական տեսութեամբ : Հետեւաբար կառավարութիւնը կըտեսնէ պապական անսխալութեան նոր վարդապետութիւնը մէջ հիմնական այլալոյսութիւն մի յարաբերութեանց՝ որք կան այժմ ի մէջ եկեղեցւոյն և տէրութեան , և ուղղակի սպառնալիք մի ընդդէմ զինաւոր հիմանց՝ որոց վերայ հաստատեալ է Պալիէնայի քաղաքային և ընկերական կարգը :

Միւնիխի համալսարանին մէջ աստուածաբանութեան դասաւանդութիւն ընող պարոնսպ Ֆրիէտլերի

և Տէլիկէր գիտնական անձինքը՝ Պապին անսխալութեան նոր վարդապետութիւնը զօրաւոր փաստերով ջրելուն համար , բանագրուեցան Վ. Սրբազնութեան հրամանաւ : Յիշեալ հռչակաւոր Աստուածաբանները՝ ըսածնուս նայելով , բողոքեր են այս քանադրանաց դէմ իբրև անիրաւ և անկաւեր :

Հոմի Վահանայապետին արտաքոյ կարգի նոր նուիրակ մօնսէնօր Ֆրանքի արդէն հասաւ ի Վ. Պոլիս և քաղում մեծարանք ընդունուեցաւ Վարձապոյն Վրանէն : Այս նուիրակին կրօնական յայտնի պաշտօնը՝ հաշտեցնել է զհակահաստեան Հայ կաթողիկ ժողովուրդը՝ Հասուն գերապայծառին կուսակից ժողովրդեան հետ , սակայն կըսուի թէ քաղաքային դադունի պաշտօն մի ևս ունի . որուն նպատակը հաստատուն պահել է Վ. Պապին ազդեցութիւնը Արեւելի մէջ ազդեցութիւն՝ որ մեծապէս տկարացաւ թէ քաղաքանպէս և թէ՛ ըստ կրօնի :

Իստ հասարակաց կարծեաց՝ մօնսէնօր Վիւմը ինչ յաջողութիւն որ ունեցաւ իւր նուիրակութեանը մէջ , նոյն յաջողութիւնը պիտի ունենայ նաև գերա Ֆրանքի արքայականութիւնը , ինչո՞ւ . վասնզի Վարձապոյն Վրան իւր վեհապետական իրաւունքը անմիաս պիտի պահէ . վասնզի Վրանիւն Հայ կաթողիկ ժողովուրդը իւր ազգային եկեղեցւոյն վաղմի իրաւունքները և արտօնութիւնները հաստատուն պիտի պահեն , վասնզի Վարձապոյն տէրութեան վիճակը և քաղաքականութիւնը փոխուեցաւ և վերջապէս Հոմի Վրանի իշխանութեան ներքէն է այժմ , և հետեւաբար Վ. Պապին նուիրակ Վրանիոյ գեսպանին պաշտպանութեան ներքէն կըհամարուի :

Ուրախ սրտիւ կըտեսնուի թէ Վարձապոյն Վրան և Ռուսաց կառավարութեան մէջ եղած բարեկամական և մտերմական յարաբերութեանց կապերը երթալով կըսեղմուին և կարանան ի փոխադարձ օգուտ այս երկու դրացի մեծագոր տէրութեանց : Ռուսաց օգոստափառ կայսրը յիշեալ մտերմական յարաբերութեանց վերայ իւր ունեցած մեծ գոհունակութիւնը յայտնելու և զաննք ևս քան զկու վերահաստատելու համար՝ հաճեցաւ սրբոյն Արքեպիսկոպոսի արքային աստիճանի ակնանկուել չքանչաւր օդոստ : Սուլթանին , նմանապէս Արքեպիսկոպոսի կարգին առաջին աստիճանէն ակնանկուել չքանչաւր մի բարձրա՝ Մեծ-Եպարդոսին և ակնանկուել չքանչաւր մի վսեմա՝ Վերպրըլը Մէհմէտ փաշային շնորհեց :

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԲԱՆԻ ՄԵՐ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Արեւելեան Մամուլ հանդիսին Մարտ ամսատետրին մէջ՝ Կարապետիկոսական խնդիր վերնագրով երկար յօդուած մի կարդայինք . որով յիշեալ հանդէսը կըպարտաւորէ ոչ միայն զՎեհա , կաթողիկոսը , զսուրբ Սինդը , զՊալաթէնիսն՝ այսինքն Արարատեան մայր Ս. Սթոնոյ Սահմանադրութիւնը , այլև խտուի կըմեղտողէ ըզ-Ռուսաց կառավարութիւնը՝ իբր թէ բռնութիւն կըբանեցնէ եղեր ամենայն Հայոց Ս. Կաթողիկոսին վերայ , Ս. Սինդին վերայ , Պրեկուրօր՝ այսինքն Նիկիոյ ունիսինդին մէջ , որ Էջմիածնայ Ս. Սթոնոյն ճշմարիտ տէրն է եղեր , և վերջապէս Ռուսաց կառավարութիւնը այն աստիճան միջամուխ կըլլայ ազգային աշխարհակալէն և հոգի որ գործոյ , որ նոյն իսկ Հայոց եկեղեցւոյ ժամկոչը անգամ ինքը կըկարգէ և տնոնց մէջ՝ լրտեսներ կըդնէ : Մամուլի յարգոյ խմբագիրը կըհաստատէ թէ ինքն իւր տալը տեսած է ի Բէղլարսպարկ Հայոց եկեղեցւոյ ժամկոչը՝ որ ազգաւ Ռուս է եղեր . թէպէտե որոշ կերպիւ չյայտնել թէ կառավարութեան կողմանէ նոյն անձին ժամկոչի պաշտօն բաշխուիլ տեսեր է . թէ՛ միայն Ռուս ազգաւ ժամկոչ մը տեսեր է . զոր Բէղլարսպարկի Հայոց եկեղեցւոյն հոգաբարձուքը կընան կար

գտած ըլլալ իրենց աղաւթ կամորը . և այնպէս ըլլալուն՝
որ և է սղջամիտ և խոհական անձ մի չկրնար տարակու
սիլ : Արդ՝ լուծնուս նայելով՝ Մանչիսթըրի Հայոց և
կեղեցւոյն ժամկոչն ևս՝ այսինքն ծառան՝ անգղիացի է
աղագաւ : ուստի միթէ ասկէց կրնամք հետեւցնել թէ
Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութիւնը կարգած է զնա :

Արեւելեան Մամուլն մեղանգրաւորը՝ այսչափով չեն
վերջանար . այլ կըշարունակէ ըսելով՝ թէ ամենայն Հա
յոց կաթողիկոսը թէպէտե. Պալլաժէնիայի զօրութեամբ
կաշկանդուած և չլթոյակապ իբր բանդարկեալէ, բայց
և այնպէս կամք չունի վերաքննել տալ զնոյն Սահմանա
դրութիւնը, Ս. Սինոդին անդամները ազգովին ընտ
րուած չէ եղիւր այլ տիրովին : (Չեմք հասկնար թէ տի
րովին բառով յիշեալ հանդէսը ինչ կիմանայ : Այդեօք
ըսել կուզէ թէ Ռուսոց կառավարութիւնը կրկարգէ
Սինոդի անդամները՝ թէ վեհա . կաթողիկոսը : Զիարդ
և իցէ, կարծեմք թէ երկուքն ալ ընդունելի չեն Արեւել
եան Մամուլն, և գուցէ կուզէ որ Կ. Պօլսոյ ազգային
ընդհանուր ժողովին կարգուին Սինոդի անդամները . և
ինչո՞ւ չէ . որովհետեւ ըստ Արեւելեան Մամուլն՝ ամենայն
Հայոց վեհափառ կաթողիկոսը նոյն ժողովոյն կըպար
տաւորի իւր էութիւնը) :

Ս. Սինոդը, կըշարունակէ ըսելու յիշեալ հանդէսը,
Հայոց ծայրագոյն Քաղաքային Կաթողիկոսին իշխանութեան և
իրաւասութեանը հակադէմ է, և ըստ Պալլաժէնիայի
կարող է աստարտարութեանը զանազան գործս վերա
բերեալ առ վարդապետութիւնս հաւատոյ, 'ի արաջա
նապարտութիւն աստուածային, յեկեղեցական արարու
ղութիւնս և 'ի սոցին նման) : Բայց Արեւելեան Մամու
լը կըսէ թէ՛ ինչի՞ իրաւամբ Ս. Սինոդը այդ խնդրոց նը
կատմամբ վճիռներ պիտի կրնայ տալ . առկա՞ զբեւեռայն
սրբապական անսխալականութեան սկզբունքը տածել է
եղիւր, և եթէ պատե՞ծ ժամ մը զայ, Հայոց եկեղեցին ա
ւարտաբար ծախելը :

Բարեբաղդաբար Ռուսոց եկեղեցին սրբապական չէ այլ
որթոթօքս . ապա թէ ոչ՝ Արեւելեան Մամուլը կարծեց
եալ սրբապական սկզբանց տածուելն ալ՝ Ռուսոց կառա
վարութեան վերայ պիտի բեռնադրէր և ազդին առջև
յանցար որ պիտի ցուցնէր զնա : Բայց չեմք հասկնար թէ
սրբապական սկզբամբ տածեալ եկեղեցի մի՞ ինչպէս կրնայ
ինքնզինել Ռուսոց օրթոթօքս եկեղեցւոյն վաճառել . ո
րովհետեւ այս երկու եկեղեցիներն՝ ինչպէս յայտնի է, ի
րարու մահու չտի հակառակ են :

Արեւելեան Մամուլն այս ամեն գործերը կրից կամ
սխալ ըմբռնման արդիւնք ըլլալը իւրաքանչիւր ողջամիտ
Հայ գիտաւ կըհասկնայ : Բայց մեր մեր խորհրդածու
թիւնները յատուկ բերելով 'ի պատասխանի, չեմք ուզեր
ամենեւին լի կրիւք ընթացից հետեւիլ . այլ մեր նպատա
կն է անկողմնապահութեամբ և հանդարտ մտօք համա
ռօտ բացատրութիւններ տալ և միանգամայն ցուցնել
թէ ո՞րչափ անհիմն քն յատուկ բերեալ մեղադրանքը :

Նախ կըսեմք թէ Պալլաժէնիան կարգադրութիւն կամ
Սահմանադրութիւն կրնանակէ, զոր ըստ ժամանակին
Ս. Էջմիածնայ վանուց մէջ խմբագրութիւն է առանց հե
ռանալոյ 'ի ռուսական օրինաց, և զինի 'ի կառավարու
թեանն արդարութեան, հաստատուելու և վաւերացիւր է
օգոտաւորաւ կայսերէն Ռուսոց : Եւ միթէ Կ. Պօլսոյ
ազգային Սահմանադրութիւնն ալ՝ քիչ կամ չաւա տար
բերութեամբ, այս կերպիւ չհաստատուեալ : Յանձնա
խմբէ մի խմբագրեցաւ, և զինի Բարձրագոյն Պրան
կողմանէ արդարութեամբ վաւերացու օսմանեան օգոտա
կայսերէն : Սահմանադրութիւն կամ օրէնք մի՞ որ չին
ուեցաւ Թուրքիոյ բոլոր Հայ բնակչայ համար՝ առանց
զիտութեան և առանց մասնակցութեան գաւառական
Հայոց : Ահա ազատասիրութիւն քարոզող և ազատու
թեան անդամներ կանգնող անձինք ինչպէս կըհաս
կրնան ազատութիւնը և ինչպէս 'ի գործ կըդնեն զայն :
Ուստի եթէ Պալլաժէնիան ապօրինաւոր է և հարկ է
որ ջնջուի, ապա ուրեմն Կ. Պօլսոյ Սահմանադրու
թիւնն ևս ապօրինաւոր կըհամարուի և պետք է որ ջնջուի
ու երկուքն ալ մէկտեղ «ազգովին» վերստին շինուին
«Հայաստանեայց եկեղեցւոյ օրինաց և աւանդութեանց
համաձայն» :

Այս քաղաքականութիւնը ընելով՝ չեմք ուզիւր ըսել թէ
Պալլաժէնիան վերաքննութեան կարօտ չէ, ընդհակա
ռակն հարկ կըհամարուի որ այս աղբային կարգադրու
թիւնը վերաքննուի : Բայց միանգամայն կըհարցնեմք
թէ ե՞րբ բոլոր աղբը և մանաւանդ ռուսաբանակ Հայ
ժողովուրդը՝ իւր ընդհանուր Քաղաքային Կաթողիկոսի
այդպիսի խնդիր մի մատոյց Ռուսոց մեծազօր տէրու
թեանը և իւր խնդիրը մերժուցաւ : Արեւելեան Մա
մուլն այն խօսքին զարմով թէ վեհա . կաթողիկոսը կամք

չունի և չարթիր այս գործը յառաջ տանելու՝ կըպա
տասխանեմք թէ՛ գուցէ Նորին բարձր Սրբապետութիւնը
հիմնաւոր պատճառ մի ունի չարթեալու առայժմ . և վեր
ջապէս կարծեմք թէ միայն Կ. Պօլսոյ ազգային մէկ
մասէն և Հնդկաստանի Հայոց կողմանէ եղած բողոքը
բաւական չէ . պէտք է որ այսպիսի բողոքը ազգովին՝
հանդերձ բոլոր գլխաւոր կղերքը ըլլայ . այսինքն Թուր
քիոյ գաւառական Հայք, ինչպէս նաև Պարսկաստանի
և Ռուսաստանի Հայ բնակիչք մասնակից ըլլան այս
բողոքին իրենց օրինաւոր երեսփոխանօրը :

Պալլաժէնիայի գէմ Հնդկաստանի Հայոց ըստ ժամա
նակին ըրած բողոքին անտեղեակ չեմք . ուստի Սրեհե
կան Մամուլը զուր տեղը կըգտնուին՝ կարծեմք թէ
չեմք գիտեր զայն : Սակայն՝ եթէ յիշողութիւննիս չը
պատրիւր զմեզ, անոնց բողոքը այն յօդուածոյն դէմէր,
որոյ զօրութեամբ Էջմիածնայ և ուրիշ վանուց միարա
նից ստացուածոց ժառանգորդ կըլլան իրենց ազգական
ները՝ ըստ ռուսական օրինաց, եթէ կոտակա վանքին
կամ ուրիշի մը չեն թողուցած : Սակայն գիտեալարժան է
թէ Թուրքաստանի վանուց միարաններն ևս, բայց 'ի Ս.
Երուսաղէմայ վանուց, 'ի միւսնոց կայսութեան կըզգա
նուին ըստ օսմանեան օրինաց . այսինքն հանգուցեալ
միարանի մի ազգականները՝ երբ գաւառատանաւ սրահան
չեն իրենց ազգական վարդապետին ժառանգութիւնը,
օսմանեան օրէնքը իրաւունք կուտայ անոնց :

Արեւելեան Մամուլը ինքնօրինութիւն (օթոնոմի) կը
պահանջէ Ս. Էջմիածնայ Աթոռոյն համար . այսինքն
աղաւթ ըլլալ 'ի պահպանութեանն օրինաց Ռուսոց տէրու
թեան . որուն բարեխնամ իշխանութեան ներքեւ կը
գտնուի : Ուստի 'ի պատասխանի՝ կըհարցնեմք յիշեալ
հանդիսին թէ՛ Թուրքաստանի մէջ Կ. Պօլսոյ միւր պատ
րարքաւոր Սթոք ունի՞ արդեօք այսպիսի ինքնօր
նութիւն մի, և աղաւթ է 'ի պահպանութեանն օրինաց օս
մանեան տէրութեան, որուն բարեխնամ կառավարու
թեան ներքեւ կըգտնուի : Ինքնօրինութիւնը քաղաքա
կան ազատ իշխանութիւն մի կենթադրէ, որ իւր յատուկ
օրէնքը կըկատարուի : Արդ Հայոց ազգը քաղաքա
կանապէս հաստատուել իշխանութիւն մի չըլլալով, իրեն
յատկացեալ քաղաքական օրէնք՝ այսինքն ինքնօրինու
թիւն չկրնար ունենալ . հետեւ արար ո՞ր տէրութեան ներ
քը որ կըզտնուի, նոյն տէրութեան օրինաց հնազանդիւ
պարտաւոր է : Պալլաժէնիայի իշխանութեան, անոր օ
րինաց մատուցուած հնազանդութիւնը կամաւոր է . և
ժողովրդին ո՞ր և է մէկը՝ եթէ ուղէ կըհնազանդուի նոյն
օրինաց և եթէ չուզի՝ չհնազանդուի : Հոգեւոր իշխանու
թիւնը ուրիշ կարողութիւն չունի բայց միայն մերժել
անհնազանդն 'ի մասնակցութեանն իւր եկեղեցւոյն :

Էջմիածնայ Ս. Սինոդին մէջ Պրօֆուրիմը՝ այսինքն
հսկող պաշտօնատարի մը ներկայութիւնը՝ որուն դէմ
ստատկապէս կըյարձակի Արեւելեան Մամուլը, գուցէ
փաստաւոր չըլլալ 'ի զատ՝ հարկաւոր է 'ի պահպանու
թիւն և 'ի գործադրութիւն կանոնաց Սահմանադրու
թեան՝ այն է Պալլաժէնիայի : Վասնզի Էջմիածնայ վա
նուց արժա . միաբանները, ինչպէս նաև Ս. Սինոդին
անդամները կատարելապէս տեղեակ չըլլալով յիշեալ
սահմանադրութեան կանոնաց մեկնութեամբ, կրնան օ
րինազանց գտնուիլ, կամ սխալ և ուղեւանուել սկս մեկ
նել և 'ի գործ զննել զանոնք . մինչդեռ Պրօֆուրիմը՝ որ
Հայ է աղագաւ, այսպիսի գիտեալ մը մէջ իւր գիտու
ղութիւնը կընէ և օրէնքը ճշգրիտ 'ի գործ կըլրուի :

Աւելորդ չեմք համարիւր այս տեղ յառաջ բերել թէ
Կ. Պօլսոյ Հայոց ընդհանուր ժողովը՝ ինքնզինքն աղ
գային Սահմանադրութեան վեր գասելով, շատ սարա
գայից մէջ կըտեսնեմք որ ուղեւանուել սկս անոր կանոնները
որ և է պատճառաւոր, կաւեցնել կամ կըզիջէ և երբեք
ճշգրիտ 'ի գործ չընէր զայնուրիշ : Իւր օրինակին հետեւ
լով՝ աղբային գլխաւոր վանուց Վարչութիւններն ևս
երբեք Սահմանադրութեան կանոններն ըստ արժանեոյն
'ի գործ չըլլին և չեն զննէր . թէպէտեւ նոյն կանոններն
ընդունել տարու հաւար կենդրոնական Վարչութիւնը
բազում աշխատութեամբ և ճնշմամբ ուստ ընել տուած
է վանահայր որ աղբային Սահմանադրութեան հաւա
տարիմ մնան : Իրաց այս մեծակին մէջ, յայտնի կըտես
նուի որ Պրօֆուրիմը՝ մը այսինքն հսկող պաշտօնատարի
մը ներկայութիւնը այնքան փաստաւոր չէ որչափ որ կը
ներկայուի Արեւելեան Մամուլը . որ կերելի թէ սեւ աղ
նոյնիւրով կուզէ գիտել, չեմք գիտեր ինչ նպատակաւ,
թէ՛ զվեհա . կաթողիկոսը, թէ՛ զուրք Սինոդը և թէ՛
զՌուսոց մեծազօր տէրութիւնը :

Յիշեալ ամատեւորը անշուշտ իրաւամբ կըսէ թէ՛
«մեր կաթողիկոսական Աթոռը քաղաքական գիրք մի
չունի և չկրնար ունենալ» : Այսու տրեմն Ռուսոյ տէ

րութիւնը ինչ հարկ ունի լրաւներ զնեւու սուրբ Ա
թոռոյն և Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, ինչպէս որ կըպնդէ
Արեւելեան Մամուլը :

Այս ամեն բացատրութիւններէն յայտնի կըտեսնուի
թէ այս հանգիսին յարգոյ խմբագրին յիշած չղթաները
որով կաշկանդուած է, կըսէ, միւր վեհա . կաթողիկոսը,
երեւակայական են : Քանզի իթէ Պալլաժէնիայի՝ այս
ինքն սուրբ Էջմիածնայ Աթոռոյն Սահմանադրութեան
կանոնները՝ չղթաներ են ամենայն Հայոց Ս. կաթողի
կոսին համար, ուրեմն Կ. Պօլսոյ ազգային Սահմանա
դրութեան կանոններն ևս նմանօրինակ չղթաներ են,
որով կաշկանդուած է նոյն մայրաքաղաքին Հայոց ամե
նապատեալ Պատրիարքը : Գուցէ մեր «բարեմիտ բարե
կամ» Սրեհեկան Մամուլը հարցնէ մեզ թէ՛ որո՞նք են
Կ. Պօլսոյ Ս. Պատրիարքին չղթաները : Կըպատաս
խանեմք՝ նոյն հանդիսին առ մեզ դրուցածը կրկնելով թէ
«միթէ անտեղեակ համար հարկ է որ նոյն չղթաներն
երկաթէ լինին» :

Գարձեալ կըսեմք, միթէ այս չղթային ծանրութիւնը
թեթեւեղեալ նպատակաւ չէ՞ր որ Ս. Հայրիկը՝ 'ի պատ
րարքական աթոռը նստելու ժամանակը մերժեց եր
դում ընել Սահմանադրութեան ճշգրիտ գործադրութեա
նը համար՝ ընդդէմանոր հիմնական տրամադրութեանը :

Էջմիածնայ սուրբ Աթոռոյն վիշտը, աղատութիւնը,
փառքը մերն է, կըսէ : Դոտ բարի, կընդունեմք . բայց
միթէ անոր արժանաւորութիւնը գահակալին համար ըսելը թէ՛
«Կ. Պօլսոյ ազգային ընդհանուր ժողովոյն կըպարտա
ւորի իւր էութիւնը, թէ կընմանի փառամոլութեանն և
մարդապաշտ քաղաքականութեանն մոլորեալ Հօր մը, թէ
իւր օրհնութեան կողմնակները միայն փոքուն մասնաւո
րութեանց կըբաշխէ եւայն» . միթէ կըսեմք այս անար
ժան ասու թիւններն՝ Ս. կաթողիկոսին իրաւանց
պաշտպան կանգնի՞լ է, անոր վիշտը նուազեցնել և անոր
փառքը աւելցնել է :

Եթէ մեք տղայախան ըսինք լրագրոյն 303 թուոյն
մէջ, մեր մայր սուրբ Աթոռոյն և անոր գահակալին ի
րաւանց ջառագող կանգնելու ջանքին համար չըսինք,
մեր գրածը հետեւեալն է . թո՛ղ ողջամիտ ընթերցողք
կարգան և դատեն թէ իրաւունք ունի՞մք թէ ոչ :

«Ապաքէն խիտ տղայական և ամենափառ զատու
ղութիւն մըն է կարծեմք՝ թէ սուրբ Էջմիածնայ վեհա
կաթողիկոսը՝ Կ. Պօլսոյ ազգային ժողովոյն պարտա
ւոր է իւր էութիւնը . կարծեմք մը՝ որ նախատարան կը
համարուի գաւառական Հայոց և բոլոր աղբին» :

Արեւելեան Մամուլը արդեօք չի՞գիտեր թէ Ռուսոս
տանի մէջ մէկ միլիոնէն աւելի Հայ ժողովուրդ ունիմք .
որոնք Ռուսոյ կայսերական բարեխնամ կառավարու
թեան շնորհիւ քարոքութեամբ և ամենայն անողորու
թեամբ կապին, իրենց պատիւը, կեանքը և ստացուած
քը կատարեալ սպաշուկութեան մէջ կըզտնուին . վաճա
ռականութեան, արուեստից և երկրագործութեան մէջ
բաւականապէս յառաջանում են և օրըստօրէ կըհարստա
նան : Մեր եկեղեցականները Ռուսաստանի մէջ աղաւթ
են 'ի տրոյց և ամեն տեսակ հարկերէ, մեր վաճառքը կը
ծաղկին և ամենին վախ չունին աւազակներէ, աղբային
վարձարանները հետզհետէ կաւեցնան և կըլարդանան
զանազան ուսմանց դասատուութեամբ և բարեկարգու
թեամբ : Հայ ժողովուրդը օրինաց առջև հաւատար է
Ռուսոց, և անոնց հետ հաւատարապէս կըմանակցի
տէրութեան ամեն պաշտօններու, և այլն, և այլն :

Այս այսպէս ըլլալով, կըգտնուինք թէ յիշեալ հա
նդէսը ինչպէս և ինչ նպատակաւ կըսէ, «թէ Ռուսիան
մեր եկեղեցին, մեր հօգին, մեր էութիւնը կըհարստաշա
րէ, կըպրկէ Արարատեան աթոռին վրայ և մեզ՝ իւր
Փաբլրներ՝ քաղաքակրթութեան չըջանակէն արտար
սելով» Թիմուրլաններու և Շահ-Աբբասներու ժամա
նակաց վաւաքել կուտայ :

Մեծապէս կըյաւելիւր արդարեւ՝ անտեղեակ որ Արեւելեան
Մամուլը, անշուշտ սխալ գաղափարութեան մը պատրեալ
այսպիսի տհազին կերպիւ հետացած է ճշմարտութեան
և արդարութեան յախտեական սկզբունքին :

Յիշեալ մեր պաշտօնակից եղբայրը՝ Կաթողիկոսական
խնդիր անուանած իւր յօդուածոյն վերջը հետեւեալն ալ
կըյարէ, որուն մէջ՝ եթէ չեմք սխալիւր, հաղորդակցու
թիւն մի կըտեսնուի Կ. Պօլսոյ Իսկիւտարի մէջ ժա
մանակաւ գրուած քաղաքական հետ . զոր պատուական
Մանգուսէն չմոռնար յիշելու ամեն անգամ որ Արարա
տեան Ս. Աթոռը պաշտօնակաւ աթոռ մը կըպատասխ
նէ :

«Մանկութեան, նոյնպէս բռնութեան և միութեան
օրերն անցան . այսուհետեւ Հայերն իրենց կաթողիկո
սական աթոռին հետ քաղաքներ և բնակարան խոտոչնկ
ապաւինելու սկսեց չունին . արեւուն ներքեւ աղաւթ հող

մը կրնայ գտնուիլ անշուշտ սոյն ամբողջ համար. եթէ Վաղարշապատ չէ այն հոգը, Հայնի փառաց սովորէ իր տաճարն ու քահանայն իրեն հետ կրել ու որ աղա-
տութիւն կայ և ապահովութիւն, քամ է աղ որ էջ-
միածնայ ամբողջ Պապիկիոսի բողոքակէն դուրս ելնէ և
համազգային յանձնաժողովի մը ձեռք չընտան նոր
Սահմանադրութեան մը վերայ ամրանայ”:

Այս պարբերութեան արժէքն առայժմ հասարակայ
նը չունի որպէս իրեն թողով մը կը հարցնենք
Արեւելեան Մամուլի թիւ միթէ ժամը չէ հասած որ Վ.
Պօլսոյ Հայոց պատրիարքական տիպոս ալ Պապիկիոսի
բողոքակէն դուրս ելնէ և համազգային յանձնաժողովի
մը ձեռք չընտան նոր Սահմանադրութեան մը վերայ
ամրանայ: Վ. ամբողջ կարծեմք թէ Թուրքիոյ դատաւ
կան Հայոց համար ևս մանկութեան, բռնութեան և
միտման օրերն անցած են: Միթէ զարմանալի չէ որ
Արեւելեան Մամուլ իւր քովը և իրեն դատաւական
իւր վերայ եղած սահմանադրական բռնութիւնը չտես
ներ կամ չուզեր տեսնելու և Ռուսաստանի մէջ Արա-
րատեան Ս. Ս. թոսոյն վերայ բռնութիւններ կը ինտե-
զիւն ուզա (վիրէն տէլէ) կրնէ, կը բողոքարկէ և կըս-
տանայ որ ի՞նչ տիրութեան երկիր մի փոխադրել վնայ
Աթուրք էթէ համազգային յանձնաժողովի մը ձեռք
նոր սահմանադրութիւն չընտան: . . .

Կըլերը ջանքեր յղուածնա, որ քիչ մը երկար եղաւ,
յորդորելով անկողնաբար միւր պաշտօնակցի եղբայրը որ
չը ջանայեցութիւնը ձեռք չառ չձգէ յոգսու Ռուսաս-
տանի Հայոց և ազգին ընդհանրութեանը, ինչպէս նաեւ
իւր ամանատարին յառաջագործութեանը համար:

Պոլսոյ ոմանք կարծեն թէ մեր այս յոգսածայն նպո-
տալը՝ կանխախալ եւ զանախալ խորհրդով՝ պաշտպա-
նել է զմեր վեհափառ կաթողիկոսը և զմեծադոր տէրու-
թիւնն Ռուսոյ: Կըլերատարականութիւն մը Ռուսիան
Արշաղարշայ տկար դրչին պաշտպանութեանը կարօտ է,
և ո՛չ Նորին Սրբազանութիւնը, որ իւր հրամանաց ներքե
տնի Արաբաս ամադիրը: Մեր միակ նպատակն է
ջատարով հանդիսանալ ճշմարտութեան և արդարու-
թեան, զորս մեր մտաց պատուութիւնը թշնամանալ
կըսենք:

Կ. Պօլսոյ Հայէկէ՝ լրագրին Ապրիլի 6 թուոյն
մէջ հետեւեալը կը կարգադրէ, որուն մէջ յիշուած
գրութեանց հրատարակութիւնը զանց բրիտէ՝ անոնց
երկարութեանը պատճառաւ:

“Այս անգամ խաղէն փետրվար 9 թուով գրուած
հետեւեալ սրտաճիւղի գրութեանց վրայ վարչութեան
խորին ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք, յուսալով որ
մեր տառապեալ ազգայնոց ձայնը դարձեալ անդե-
ր չեն մնար, և զոգրութեանց ու անտանելի շարժա-
րանաց վերջ կը արդի:

“Հաւատիկ ճիշդ, կատարեալ և վաւերական տե-
ղեկութիւններ որք խիստ համոզուիւ նշանակուած
են. տեսնենք թէ ազգային վարչութիւնը ինչ միջոց
պիտի ընտրէ մեր ոգրութիւն ազգայինքն արեւնարու-
վայրենի դազաններու ձեռքէն փրկելու համար: Ո՛չ
ոք կրնայ համբերել՝ ստացուածք և կեանք վրայ տալէ
զատ, կրօնքն ու ազգութիւնն ալ երբ վտանգի մէջ
տեսնէ. ուստի օր յառաջ և ժամ յառաջ ուր որ անկ
է՝ բողոքելով բողոքելու և յարիւսեան իրաւանց
պաշտպան հանդիսանալու է գիւրդաբար, մինչև
ցվախճան. ապա թէ ոչ՝ խեղճ տես ազգութեան ու
կրօնի: Հայ ազգը վեհափառ Սուլթանին հպատակն
է և ո՛չ թէ վայրենիներուն գերին. . . .

“Հայ հոս է մահու և կենաց խնդիրը. ասկէց ա-
ւել անտանելի վիշտ ու հարուած չընտան ըլլալ խեղ-
զուած՝ անբարեաւ ու թշուառ ժողովրդեան համար”:

Մեր նախընթաց թուով հրատարակեցինք զտրա-
ւիւր և սրտաշարժ յայտարարութիւնները՝ զորս Արիւ-
տաբան Հայերը ըրած են իրենց բարեխնամ լուսա-
նորդ գերա: Մեր սրովք եպիսկոպոսին, անոր մեկնելու
ժամանակը: Հետեւեալ նամակը՝ զոր անցեալ շաբթու
ընկալք ի Վահրէէն, մեր գրածները լիովին կը
հաստատեն. վասնորոյ կը փութամք հրատարակելու
զայն՝ ըստ խնդրոյ մեր արժանայարգ թղթակցին:

Վահրէ, 7 Ապրիլ 1874

Յարգելի խորագիր,

Պատուական լրագրոցը Էջերն ամեն ատեն ազգային
լուրերու համար բաց ըլլալուն տարակոյն չունենալով,
հետեւեալը կը իրենք ջանք ի հրատարակութիւն:

“Բազմաթիւ բարեխնամ առաջնորդ գերա. Մեր սրովք

սրտազանք Ապրիլ 5 երկուշաբթի առաւօտ առժամա-
նակեայ կերպով մեկնեցաւ ի Վ. Պօլսոյ ուղեւորելու
համար: Այս բաժանումը խիստ սրտաշարժ տեսարան
մը կը նշանակէ: Նոյն պահուն: Արանց և կանանց խումբ
բազմութիւն մը եկեղեցւոյն բակը կեցած կըստաւոր աչք
յարտատեսու. և ահա՛ նորին գերապատուութիւնը քա-
հանայն և վարդապետաց ընկերակցութեամբ առաջ
նորդարանէ ի ծննդով ուղեղակի եկեղեցի մասա խորհն-
եան Սանուց քաղցրիկ երգերով, և հոն բաւական աղ-
թեկ վերնադարձաւ իրեն համար պատրաստուած կառքը
մտնելու: Բազմութիւնը նոյնպէս կառքեր հեծած իրեն
հետեւեցաւ մինչև ցիւղարան երկաթուղւոյն ուր զինքը
զինուորելու պատրաստ կըստաւոր խումբ մը երեւելի
ազգայինք: Հոն կը քննարկուէր բազմութիւնը, ու
բոնց մէջ կը խոսէին մէկ քանի պատուաւոր հռովմա-
կան հայեր ալ որոյ սկսն ու համակրութիւնը գրաւած էր
Ս. Հայրն իւր քաղցր բնաւորութեամբը: Իւրաքանչիւր
ոք արտաստուղի աչքը Նորին Գերապատուութեան
սուրբ աջն համարելով արտում արտում նստան հոն
գտնուած բազմութեան վրայ և Ս. Հայրը կը ջանար
զիրենք հանգարտել միմեքարեան խոստովանելով:
Այսպէս քիչ մը ետքը շոգեկառք մտնելով բաժնու եցաւ
արտում թեան մէջ ձգելով բոլոր եպիսկոպոսեան Հայերը:

Չմոռնանք բնաւ թէ մեկնելէ երկու օր առաջ իւր
անգուլ ջանք և խնամոյց արգասիքը եղող խորհնեան
երկսեռ վարժարանին ուղեւորութիւն մը ևս տեսաւ. թա-
ղական խորհրդոյ մեծա. անգամայն մեծ մասին և կը-
րականաց գաւառն հետ ընկերացած: Աշակերտ քաղց-
րածայն երգերով ընդունացին զինքը, և բարձրագոյն
կարգի աշակերտներէն Պ. Տիգրան Յարութիւնեան
աչելոյժ պատանին գեղեցիկ ճառ մը կարդաց, որուն
մէջ Նորին Գերապատուութեան թէ՛ ազգայնոց և թէ՛
վարժարանին բրած մեծամեծ և անմուսնալ ծառայու-
թիւնները մէջ բերելէ ետեւ աղաչեց զինքը որ չուտով
վերադառնայ:

Պոլս մը ետքը՝ Ս. Հայրը զաշակերտս իրենց մէկ քա-
նի գաւառն մէջ քննելէ ետեւ խիստ ընտր յորդոր մը
կարդաց իրենց և գոհ լալէ մեկնեցաւ զարձակ երդոյ
անոյժ ձայններով: Մնամ յորդանօք ձեռ անձնանուէր,
Ի. Մեյքիբեան:

Բաղաբիւս Եւթիմիոս լրագրին հետեւեալը կը գրեն
ի Վ. Պօլսոյ՝ Ապրիլի 18-30 ամսաթուով:

“Ինչ հոգ և տառամոտութիւն կը տեսնուի ի բա-
նակն Հակահասուն անց կամ Հակաբեկ վերսկրուսեանց
ինչպէս որ կանոնաւորին այժմ: Այս պարոնները
(Արեւելեան կաթողիկ հայերը) կը յուսային թէ Հռոմի
զահը իւր որոշումները յետս կը չլնով՝ իւր պաշտօնէն
պիտի հանէր զհասուն գերապայծառը և պիտի ջնջէր
բեկ վերսկրուս կոչումը քահանայապետական կոնդա-
կը. բայց այս երկու բաներն ալ անցործադրելի և
անհնարին են Հռոմի եկեղեցւոյն համար: Պապին
նուիրակը մօնէներ Խրանքին ի մայրաքաղաքս
գտնուելով 18 օրէ ի վեր, իմացոյց Հակահասունեան
դատուն թէ իրենց յոյսը անհիմն է: Պապը չընտր
վերաբնեւել բեկ վերսկրուս կոչումը իւր կոնդակը,
վասնզի իւր որոշումներն անփոփոխելի են և վասնզի
մէկ վերաբնեւութիւնը ուրիշ վերաբնեւութիւններ հետը
կը բերէ: Ուստի հաշտութիւնը և միաբանութիւնը
անկարելի է և հարկաւորապէս հերձուած մի պիտի ու-
նենամք: Ստոյգ է թէ Թուրքաստանի մէջ կաթողիկ
Հայոց հասարակութիւնը սակաւաթիւ է, այսինքն
85,000 հոգի է կը բաղկանայ, հետեւեալ կաթողիկ
հաւատացելոց թիւը շատ պիտի չնուազի”:

Այս փոքրիկ յօդուածը՝ որ ջերմեանք կաթողիկէ
մը գրուած կը լինի, առանց տրամաբանութեան չէ:
Կաթողիկ կրօնը կոյր հնազանդութիւն կենթադրէ,
որ անտակ մը գերութիւն է. ուստի կաթողիկ կրօնը
գաւառիլ և միանդամայն կոյր հնազանդութիւնը և
գերութիւնը մերժել, անմիասնական են, այսինքն եր-
կուք ի միասին չեն կրնար կենալ. հետեւեալ գոր-
ջան և անօգուտ վաստակ կը համարուի Հակահասուն-
եան մեր համադրի լուսաւորեալ եղբայր յարաւե
ջանքը. որով կուզեն միաբանել այս երկու ներհակա-
կիր խնդիրները:

Մասին Ապրիլի 10 թուոյն մէջ կը կարգադրէ.

“Երեսփոխանական ընդհանուր ժողովն երեկ գու-
մարուեցաւ, և ինչպէս հինգշաբթի օրը կը կատա-
մէինք, իւր յանձնաժողովին պատրաստած վերաբն-
եալ Սահմանադրութեան ծրագիրը՝ զոր գոհութիւն
ընդունած և քննութեան առած էր, ետ ձգեց: Այս

երկրորդ հակասական քուէն է որով՝ երեսփոխանու-
թիւնն երկու իրարու հակառակ որոշում կը ընէ, առանց
առաջինը ետ առնելու. որով իւր ատենադրութիւնն
նեւն երկու իրարու հակառակ որոշում կը պարունա-
կեն, երկուքն ալ միապէս վաւերական”:

— Մեր ազգին մէջ լուսնորդական վեճերը՝ ժա-
մանակէ մը ի վեր անպակաս են և ազգային Վար-
չութեան ծանր աշխատութեանց մեծագոյն մասը կը
զբաւեն: Լուսնոց մոռնալու յուշածել այս տեղ՝ թէ
երբեմն նոյնինքն Վ. Պօլսոյ պատրիարքաբանը պատ-
ճառ կուտայ. այսպիսի դժբաղդ վեճեր բացուելուն,
կըսեմք և փորձիւ կընամք հաստատել թէ այս ցա-
ւալի կոխներն՝ ըստ մեծի մասին, ժողովրդեան տա-
րաձայնութեանէն կը ծագի. հետեւեալ լուսնորդ
եղող եկեղեցականը՝ երկու կուսակցութեանց որուն
հետ որ միաբանի, թէ՛ իրաւամբ և թէ՛ յանդիման
հարկաւ միւս կուսակցութեանէն չարաչար պիտի մեղա-
գրուի և պիտի դատաւարտուի: Իրաւունք ունեցող
կողմին հետ համաձայնիլը՝ չընտր գինքը արդարա-
յնեւ, մանաւանդ ի թէ անիւրա կուսակցութիւնը
զօրաւոր ու բարձրագոյն է և քանի մը գիւտաւոր
լրագիրներն ի ձեռս առած է ի պաշտպանութիւն իւր:
Հայն ժամակար և իրաւացի կողմը հարկաւ իւր դատը
կը իրորեսանէ, որուն հետ լուսնորդն ալ կը գտա-
պարտուի: Պոլսոց ոմանք ըսեն թէ՛ հոգեւոր հոյիւր
պէտք է որ մէջ տեղէն քալէ միշտ և իւր բանաւոր
հօտին երկու կուսակցութիւններն ալ յորդորէ և ա-
նոնցմէ և ոչ մէկուն կողմը չընտնէ: Այն ժամանակը
գարձեալ լուսնորդը պիտի դատաւարտուի իրեւ
անտարբեր և անհոգ:

Այս խորհրդածութիւնները միտքերնիս եկան ոչ
միայն Պրոսպայ լուսնորդին դէմ բացուած դատին
առթիւ, որ կը տեսնուի ազգային Վարչութեան առջեւ
ի Վ. Պօլսոյ, այլև նոյն ցուալի դատին պատճառաւ
Պրոսպայ ժողովրդեան մէջ տեղի ունեցած խռովու-
թեանց և անկարգութեանց առթիւ, նմանապէս Սե-
բաստիոյ լուսնորդին նոր ընթացքին առթիւ. որ
թէպէտեւ ազգային կեդրոնական Վարչութեան որոշ-
մամբ և Բարձրագոյն Իւրան հրամանաւ Երեւոյ
վանքը զրկուած էր, բայց կը ըսեմք թէ ամսոյս 11-ին
ի Սեբաստիա վերադարձեր և Ս. Երանի վանքը
երթալով՝ այնտեղ հաստատուի իւր բնակութիւնը
առանց հոգ ընելու Վարչութեան որոշման վերայ,
զոր շատերը կողմնապահութեան արգիւնք և անիւրա
կը համարին:

Ստոյգ է թէ շատ անգամ ժողովրդոց մէջ երկպա-
ռակութիւն ծագելուն նոյն իսկ լուսնորդներն պատ-
ճառ կը լինեն. որոց մէջ իրենց սուրբ կոյման անար-
ժան անձինք՝ դժբաղդաբար, ոչ սակաւ կը գտնուին.
բայց և այնպէս կարծեմք թէ Վ. Պօլսոյ ազգային
Պատրիարքաբանին հարկ է մեծ խոհեմութիւն բանե-
ցնել, կողմնապահութեան հետեւալ և հայրական
յորդորանք կարգադրել առաջնորդական այս խնդիր-
ները, որպէսզի Վարչութեան որոշումները անգոր-
ծադրելի չմնան և անոր պատիւը փաստ չլինէ:

“Կըսենք, կըսէ Սահա, թէ լուսնորդ միաբան-
Գաղազեան Գրիգոր վարդապետը, որոյ ծնողքը
կրօնքով կաթողիկ են, անցեալները Հակահասուն-
եանց զինելէ, բայց չէ ընդունուելանոնցմէ: Հե-
տոյ Հասունեանին զինելով՝ ընդունուել է անկէ
իւրեւ կորուսեալ ոչխար և Հռոմ զրկուելէ, որպէսզի
Պապին ոտքն իյնալով և Տիգրանի ջրով լուսնորդութիւն
հերետիկոսութեան արատը մաքրէ վրայէն և կա-
տարեալ անդալեւնական մը դառնայ”:

— Ի սուրբ լընուսդեմ զնացող զմեռնացի ուխ-
տաւորները անցեալ շաբթու վերադարձան ի հոգեւոր
միթարութեամբ, և իրենց կատարեալ դոհունակու-
թիւնը կը յայտնեն վասն հայրական հիւրասիրութեան
և ազգասիրական խնամոյց զորս ընդունեն են ամե-
նապատիւ տէր Ապրիլի 11. Պատրիարքէն, ինչպէս
նաեւ Ս. Հակոբայ վանուց արժա. միաբանութեանն
Օմբուսացի ուխտաւորները գոյութեամբ կը պատմեն
յիշեալ վանուց բարեկարգութիւնը, անոր մէջ հաս-
տատեալ ժառանգաւորաց զպրօքին զարգացումը և
ապարանին յառաջագործութիւնը:

Ս. Հակոբայ վանուց այս բարուր և յառաջագործ
կացութիւնը՝ որ սրբազան Պատրիարքին ազգոգուտ
յորտան ջանից արդիւնքն է, անտարակոյն ոչ սակաւ
միթարութիւն և ուրախութիւն պիտի պատճառէ
բոլոր ազգասիրաց:

